

недосконала структура системи охорони здоров'я в нашій країні сприяли виникненню самої галузі – педагогічної валеології, яка покликана, перш за все, забезпечувати належний валео-освітній рівень учнів, формувати у них потребу бути здоровим, стійкі мотиви на здоровий спосіб життя та валеологічну поведінку.

Література:

1. Адамчук Н.Д. Валеологічна освіта – шлях до самопізнання і самоконтролю учнів / Н.Д.Адамчук// Валеологія. – 1987. - № 1(2). – с. 14-16.
2. Андрощук Н.А. Основи здоров'я і фізична культура (теоретичні відомості) / Н.А.Андрощук -Т. : Підруч. і посіб., 2006. - 160 с.
3. Богданова, Г. Підготовка вчителів до формування в учнів життєвих навичок / Г. Богданова // Здоров'я та фізич. культура. -2007.-№ 9. - с. 6-7.
4. Горашук В.І. Теоретичні підходи до формування культури здоров'я школярів / В.І. Горашук // Безпека життєдіяльності. - 2005.- № 5.-С. 58-61.
5. Новикова Н.І. Проблеми валеологічного виховання учнів / Н.І.Новикова // Педагогіка і психологія. – 1996. - №2. – с.103-107.
6. Рудніцька І. Формування здорового способу життя молоді: підлітковий вік / І. Рудніцька // Психолог.- 2004.- № 13.- с. 15-25.
7. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для учителів та методистів початкового навчання / О.Я.Савченко. – 2-ге вид., доповн., переробл.- К.: Богданова А.М., 2009.-226с.

У статті обґрунтовано методичні рекомендації щодо формування мотивів здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку у процесі навчально-виховної роботи школи І ступеня

Ключові слова: здоровий спосіб життя, молодші школярі, навчально-виховний процес, школа І ступеня.

В статье обоснованы методические рекомендации по формированию мотивов здорового способа жизни детей младшего школьного возраста в учебно-воспитательном процессе школы I ступени

The article is devoted to problem of valeological education of preshol pupils. It will be rather useful for practise the autor'svariant of valeological edukation

УДК 37.013.77
ББК 21.440.17 (4Укр.)

О.С. Джафарова
м. Сімферополь, АР Крим, Україна

МЕТОД ЛЯЛЬКОТЕРАПІЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми. В інноваційному просторі сучасного світу перед педагогами стоїть завдання пошуку ефективних методів і прийомів формування особистості дитини. Для рішення проблеми розвитку природних здібностей, образного мислення, пам'яті, емоційної сфери, самосвідомості й самоконтролю, комунікативних навичок на допомогу приходять елементи арттерапії. Лялькотерапія займає центральне місце в навчанні й вихованні дітей.

Аналіз літератури. Вивченням арттерапії й застосуванням арттерапевтичних знань у своїй практиці займалися як закордонні (М. Петри, Д. Уоллер, Ф. Хилл і ін.), так і вітчизняні (А. Копитін, Л. Лебедева, М. Кисельова й ін.) фахівці. Використання лялькотерапії в освітньому процесі розглянуто в роботах А. Татаринцевої, Т. Колошиної й ін.

Основою для всіх видів арттерапії є художня (творча) діяльність суб'єкта, за допомогою якої здійснюється корекція будь-яких проблем. Загальноновизнано, що арттерапія ідеально підходить для роботи з дитячими проблемами (мовними, поведінковими, емоційними, сімейними, шкільними й ін.). Тут особливо актуальним стає вивчення лялькотерапії як особливої частини дитячої культури.

Ціль даної роботи визначити можливості застосування методу лялькотерапії в навчально-виховній роботі педагога.

Виклад основного матеріал. У сучасній психології роль ляльок розглядається в різних аспектах. Ляльки виступають атрибутом дитинства. Так, на думку В. Мухіної [1], ляльки мають особливе значення для емоційного й морального розвитку дітей. «Дитина переживає зі своєю лялькою події власного й чужого життя в емоційних і моральних проявах, доступних його розумінню. Лялька для людини в дитинстві не обов'язково «дочка» або «син», вона - партнер у спілкуванні у всіх його проявах» [1]. Роль ляльки полягає в діалозі, у якому відбувається «заміна» реального контакту з людиною на опосередкований контакт через ляльку. З лялькою дитина швидше й легше опановує навичками спілкування; нині ляльками лікують заїкуватість, напрацьовують моторику кисті.

Люди здавна вірили, що лялька має таємничу містичну силу і надприродні можливості. «Ляльки можуть багато чого - і вчити, і лікувати, але тільки якщо попадають у добрі руки» [2]. З'явився цілий самостійний напрямок – лялькотерапія.

Автор терміна «лялькотерапія» не відомий, але сама практика лікування ляльками існує досить давно. Наприклад, невропатолог Малколм Райт у 1926 році використовував ляльок і ляльковий театр для зняття неврозів, пов'язаних із щепленням, у дітей. Джерела цього напрямку можна знайти в психодрамі Морено. У 1940 році Я. Морено заснував у США Інститут соціометрії й психодрами. Він вирішив відтворювати в умовах клініки ті самі ситуації, які найбільше травмували його пацієнтів, і для цього створив спеціальний лікувальний театр, що назвав психодрамою. У 1990 році І. Медведєва й Т. Шишова розробили метод лікування дітей невротиків, що назвали драматичною психоелевацією. Методика драматичної психоелевації - це комплексний вплив на дітей-невротиків за допомогою різноманітних театральних прийомів: етюдів, ігор, спеціально заданих ситуацій [3].

Різні автори відносять лялькотерапію або до арттерапії (Г. Денисова; Л. Лебідєва), або до ігротерапії (А. Ташева, С. Гриднєва), або виділяють окремо. Із цього робимо висновок, що лялькотерапія може використовуватися в різних напрямках психотерапії: психодрамі, ігротерапії, казкотерапії й арттерапії.

У всіх цих практиках яскраво виражений театральний початок. Вони побудовані на «програванні» хворобливих для пацієнта ситуацій і пошуку оптимальних життєвих «ролей». У психодрамі організуються імпровізовані спектаклі, в ігротерапії ці ж завдання вирішуються в процесі звичайної дитячої гри, а в казкотерапії пацієнта «вписують» у філософську казку зі щасливим закінченням.

Усі психологи, що працюють із ляльками, указують на «включення» механізмів проєкції, ідентифікації або заміщення, що й дозволяє домогтися певних результатів.

Прихильники юнґіанського підходу пов'язують вплив художньої експресії з реалізацією самозцілювальних можливостей психіки [4]. Лялька - це образ людини «у мініатюрі», який існує з первісних часів; стає можливим прийняти ляльку як носія архетипу. Т. Колошина вважає [4], що найближче за все до шуканого архетипу «Персона» (він же «Маска»). Лялька сама по собі є спробою зобразити людину «у мініатюрі», - але не теперешню (чому, на її думку, відповідав би архетип «Самість»), а її образ, тобто те, що видно очима. Маска як персонаж обрядової дії може сприйматися тотожно архетипу «Маски». Тоді стає можливим прийняти, що маріонетка тотожна «Тіні». («Тінь» - це те, що тільки сама людина не хоче в собі бачити й визнавати). На шляху до усвідомлення в людській історії власної «Самості» виникають ляльки-маски («верхівкові» ляльки) і ляльки-тіні (маріонетки, яких у театрі прийнято називати «низовими»). Колошина припускає, що, працюючи з маріонеткою, створюючи, пошваблюючи й одушевляючи її, людина, сама того не усвідомлюючи, працює зі своєю Тінню і її проєкціями в реальному психологічному житті.

Представники гуманістичної терапії обґрунтовують вплив художньої експресії самоактуалізацією. Прихильники даного підходу припускають, що в основі людської природи лежить схильність до самореалізації або прагнення до самовираження протягом усього життя через здійснені людиною вибори. Розуміння дитини про саму себе, тобто концепція власного «Я», буде еволюціонувати відповідно до виникаючих перед ним ситуацій і його власними діями; воно фактично формується на основі того різноманітного досвіду, що йому доведеться пережити в спілкуванні з іншими людьми, і їхнього поводження стосовно нього. Роджерс називає цю систему подань «реальним Я» [4].

Людина, крім того, схильна представляти себе й в ідеальному образі - бачити себе тим, ким йому хотілося б стати в результаті реалізації своїх можливостей («ідеальне Я»). До цього «ідеального Я» і прагне «Я реальне». Чим краще урівноважити особистість, тим більше згоди між «реальним Я» людини і його почуттями, думками й поведінкою, що дозволяє йому наблизитися до свого «ідеального Я», а саме в цьому суть актуалізації [4].

Метод лялькотерапії полягає в створенні «живої» ляльки й лялькового подання. Діти й дорослі стають «артистами», вчатья поданню себе через ляльку, і через гру коректують поведінку, налагоджують стосунки з навколишнім світом, переборюють різні хворобливі симптоми. Поступово кожний «артист» знаходить внутрішній спокій, рівновагу, тому що неприємні явища проходять як би самі собою. Працюючи над роллю проробляються й переживаються ситуації, що створюють напругу й страх, відпрацьовуються саме ті моделі поведінки, які оптимальні саме для цієї конкретної людини.

При використанні методу лялькотерапії важливий сам процес виготовлення ляльки - процес створення нового казкового життя.

Наприклад, для виготовлення ляльки-мотанки знадобитися мінімум витрат матеріалів і часу. Матеріал: шматочок льняної або бавовняної тканини, квадрат білої тканини розміром з носову хустинку, пару-трійку строкатих шматочків нитки. Загортаємо льняну тканину трубочкою. Кладемо її на середину квадрата з білої тканини по діагоналі. Зверху тканину загинаємо, загортаємо в неї частину льняного валика. На третину від краю перетягаємо все ниткою - вийшла шия й голова. Два кути прив'язаної до валика тканини вільно бовтаються з боків - це руки. Перев'язуємо їх на кінцях, так, щоб вийшли долоньки. Середину тулуба обмотуємо й фіксуємо нитками місце талії. Далі прикрашаємо хусточкою, спідничкою, і т.д.

Існують різні види ляльок, які застосовуються в лялько терапії:

- пальчикові ляльки;
- ляльки-петрушки;
- ляльки - маріонетки;
- тіньові ляльки;
- ляльки-рукавички (вона необхідна для того, якщо дитина, неспроможна фіксувати кисть руки);
- «я - лялька» (її розмір приблизно дорівнює зросту дитини; лялька сконструйована таким чином, що руки дитини стають її руками, а ноги дитини одягаються в тапочки ляльки).

На основі досліджень, проведених під керівництвом Л. Лебедевої [5], можна виділити наступні важливі педагогічні завдання, які розв'язуються на заняттях за допомогою методу лялькотерапії.

Виховні. Взаємодія будується таким чином, щоб діти вчилися коректному спілкуванню, співпереживанню, дбайливим взаєминам з однолітками й дорослими. Це сприяє моральному розвитку особистості, забезпечує орієнтацію в системі моральних норм, засвоєння етики поведінки. Відбувається більш глибоке розуміння себе, свого внутрішнього світу (думок, почуттів, бажань). Складаються відкриті, довірливі, доброзичливі стосунки з педагогом.

Розвиваючі. Завдяки використанню різних форм художньої експресії складаються умови, при яких кожна дитина переживає успіх у тій або іншій діяльності, самостійно долає

важку ситуацію. Діти вчаться вербалізації емоційних переживань, відкритості в спілкуванні, спонтанності. У цілому відбувається особистісний ріст людини, знаходиться досвід нових форм діяльності, розвиваються здатності до творчості, саморегуляції почуттів і поведінки.

Освітні. Учителі початкових класів, вихователі дитячих садків дуже давно використовують ляльок у своїй роботі. Так, наприклад, усім відома лялька «Незнайко», з якою учні відправляються в світ знань. Ефективно використовувати даний метод для активізації розумової діяльності й пізнавального інтересу; як наочний посібник при вивченні зовнішності людини і її частин (одяг, частини тіла й т.д.). Для розвитку мовлення учнів. При виготовленні ляльок діти знайомляться із властивостями різних матеріалів.

Діагностичні та корекційні. Метод лялькотерапії дозволяє одержати відомості про розвиток і індивідуальні особливості дитини. У процесі занять легко проявляються характер міжособистісних відносин і реальне положення кожного в колективі, а також особливості сімейної ситуації. Маючи багатобічні діагностичні можливості, він може бути віднесений до проєктивних тестів. Досить успішно коректується образ «Я», що раніше міг бути деформованим, поліпшується самооцінка, зникають неадекватні форми поведінки, налагоджуються способи взаємодії з іншими людьми. Гарні результати досягнуті в роботі з деякими відхиленнями в розвитку емоційно-вольової сфери особистості. «Лікувальний» ефект досягається завдяки тому, що в процесі творчої діяльності створюється атмосфера емоційної теплоти, доброзичливості, емпатичного спілкування, визнання цінності особистості іншої людини, турбота про неї, її почуття, переживання. Виникають відчуття психологічного комфорту, захищеності, радості, успіху. У результаті мобілізується цілющий потенціал емоцій.

Висновки. Ляльки допомагають розвинути природні здатності, образне мислення, пам'ять, емоційну сферу, самосвідомість і самоконтроль. Вони сприяють формуванню позитивних установок, емоційної й моторної адекватності, комунікативних навичок.

На психологічному рівні ляльки багато в чому сприяють і допомагають направляти й коректувати особистісно-орієнтований розвиток, рятуючи дитину від стресу, фобій.

Таким чином, метод лялькотерапії, використовуваний педагогом, має унікальні можливості для корекційно-розвиваючого навчання й пов'язані з розкриттям інтересів дитини, творчого потенціалу, розвитком здатності до розуміння свого внутрішнього світу, почуттів і потреб інших людей, розвитком практичних навичок роботи з різними матеріалами, удосконаленням навичок включення в спільну діяльність, розвитком мислення, естетичних переживань і т.п.

Література:

1. Мухина В.С. Дети и куклы: таинство взаимодействия // Народное образование. – 1997. – №5. – С. 28-33.
2. Тельнова Л.Г. Использование кукол-марионеток в практике школьного психолога // <http://festival.1september.ru>
3. Татаринцева А.Ю. Куклотерапия в работе психолога, педагога, логопеда. – СПб.: Речь, 2007. – 102 с.
4. Колошина Т.Ю., Тимошенко Г.В. Марионетки в психотерапии, М, Изд-во института Психотерапии, 2001. – 187 с.
5. Лебедева Л.Д. Педагогические основы арт-терапии в образовании: Монография. – СПб.: ЛОРИО, 2001. – 318 с.
6. Тряпичные куклы / Авт.-сост. Т.М.Ткачук. – М.: АСТ; Донецк: Сталкер, 2008. – 32 с.

У статті розглянуто значення ляльки в житті дитини. Позначені виховні, розвиваючі та освітні можливості лялькотерапії.

Ключові слова. Арттерапія, лялькотерапія, самоактуалізація, психодрама, самість.

В статье раскрыто значение куклы в жизни ребенка. Обозначены воспитательные, развивающие и образовательные возможности метода куклотерапии.

The article considers the significance of dolls in child's life. Educational, developing and training possibilities of method of the doll's therapy are marked.

УДК 371.3 (045)
ББК Ч 421.2

О.В. Добротвор
м. Київ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ДІЯЛЬНІСНА ГРА (ОДГ) – ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВУ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Постановка проблеми. Учні старшої школи, здобувши базові знання, уміння та навички у предметній підготовці (тобто функціональну грамотність), мають потребу у доказах своєї комунікативної спроможності в різних ситуаціях. Але між знаннями та дією непрості відносини. Активний науково-практичний пошук шляхів формування комунікативної компетентності виокремлює ті можливості дидактичного процесу, які б дозволили одержати учням досвід комунікативної діяльності.

Комунікативну компетентність ми визначаємо як здатність особистості здійснювати цілеспрямовану продуктивну взаємодію для ефективного досягнення необхідних результатів і розв'язання проблем. Провідні сучасні фахівці в галузі компетентностей В. Кальней і С. Шишов стверджують, що «більшість недавніх робіт має тенденцію ставити під сумнів той факт, що утворення ключової компетентності можна направити та формувати серією систематичних вправ» [1, с.91]. Відповіді керівників ЗНЗ України на запитання: «Наскільки зміст шкільної освіти забезпечує формування в учнів життєво необхідних компетентностей?» – показують, що більшість оцінює його на «посередньо» [2, с.13]. «Розкручування» змісту освіти навколо ключових компетенцій, їх включення до змісту – це шлях переходу від знеособлених, відчужених «значень» до особистісного змісту, тобто пристрасного, ціннісного ставлення до учіння» [3, с.30]. Саме компетентнісний підхід, не виключаючи традиційних компонентів функціональної грамотності учнів, не обмежується лише ними. Побудова та заданість «ситуацій включення» у діяльність забезпечується ігровими формами навчання. Вони, безумовно, ефективні у формуванні комунікативної компетентності, тому що найбільш адекватно відтворюють соціальні (життєві) параметри, активізують взаємодію і продуктивне спілкування, мотивують учнів організовувати спілкування-діалог. Відомий теоретик компетентнісного підходу А. Хуторський [4] вказує на значущість особистісно-орієнтованих технологій, коли самі учні здійснюють визначення цілей, планують, готують, здійснюють та аналізують форми освітнього процесу, в якому рефлексія є умовою одержання і фіксації власних результатів. Проте, ігрова реальність, ігрові проблеми (імітація) й інтенсивність (тренінг), що активізують комунікабельність, не завжди потребують саме комунікативності.

У процесі пошуку ефективних засобів формування комунікативної компетентності старшокласників важливим є утвердження особливих характеристики процесу комунікації (на відміну від спілкування), який потребує ситуативного цілеспрямованого використання мови, коли може відбутися відмова від формального мовленнєвого етикету, використання усталених мовленнєвих обертів; коли конструюється власний необхідний варіант промови для вирішення проблемного колективного завдання. Робота з об'єктами комунікації, зразки